Vlaams
Parlement

stuk **791** (2010-2011) – Nr. 1
ingediend op 10 november 2010 (2010-2011)

Ontwerp van decreet

houdende instemming met het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, opgemaakt in New York op 10 december 2008

verzendcode: BUI

INHOUD

Memorie van toelichting 3
Voorontwerp van decreet 11
Advies van de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen 15
Advies van de Raad van State 29
Ontwerp van decreet 33
Bijlage: Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten 37
– Nederlandse vertaling 39
– Engelse tekst 47

MEMORIE VAN TOELICHTING

I. ALGEMENE TOELICHTING

1. Achtergrond

Na het aannemen van de Universele Verklaring voor de rechten van de mens (UVRM) in 1948 duurde het negentien jaar tot de UVRM, die eigenlijk enkel een aanbeveling is van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN), werd aangevuld door twee pacten die samen de "International Bill of Rights" worden genoemd: het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR).

Hoewel zij in december 1966 zijn aangenomen, werden het IVBPR en het IVESCR pas in 1983 door België geratificeerd. De toenmalige Vlaamse Raad hechtte zijn goedkeuring bij het decreet van 25 januari 1983. Thans zijn 160 staten partij bij het IVESCR en 166 bij het IVBPR.

De institutionele tweedeling tussen IVBPR en IVESCR werd verantwoord door de stelling dat deze twee types rechten verschillend van aard zouden zijn, op een andere grondslag zouden berusten, verschillende normstellingen vereisen en andere staatsverplichtingen impliceren, maar toch kunnen wij vaststellen dat de meeste staten beide verdragen als een eenheid zien (wat tot uitdrukking komt door de gelijktijdige ratificatie).

Het belangrijkste gevolg van de opsplitsing in twee verschillende juridische instrumenten is het niet-onmiddellijke karakter van de verplichting van de staten om de rechten uit het IVESCR te realiseren: de doelstellingen moeten progressief worden verwezenlijkt, afhankelijk van de beschikbare financiële en andere middelen van de betrokken staat. In België vertaalt dit zich in het feit dat de gewone hoven en rechtbanken aan de meeste bepalingen van het IVBPR een rechtstreekse werking toekennen, terwijl dit niet het geval is voor het IVESCR. Desalniettemin kan men vaststellen dat via de techniek van de 'stand-still'-werking en via de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof de bepalingen van het IVESCR steeds meer betekenis krijgen in de interne rechtsorde.

Ook het internationale toezicht op de naleving van de normen is verschillend. Beide verdragen voorzien in een periodieke rapportering door de partijen aan een internationaal comité, het Mensenrechtencomité voor het IVBPR en het Comité voor de Economische, Sociale en Culturele Rechten (CESCR) voor het IVESCR (oorspronkelijk werd voor dit laatste verdrag gerapporteerd aan de Economische en Sociale Raad van de VN). Daarentegen werd enkel voor het IVBPR de mogelijkheid gelaten om tussenstatelijke klachten en klachten door individuen over de niet-naleving van de gegarandeerde burgerlijke en politieke rechten, in te dienen. Daartoe dienen staten het facultatief protocol bij het IVBPR te ratificeren, zoals 113 staten gedaan hebben. België erkent dit klachtenrecht bij het IVBPR sinds 17 mei 1994.

2. Ontstaan van het protocol

Begin de jaren negentig van de vorige eeuw besliste men dat de lacune van een internationaal klachtenmechanisme voor economische, sociale en culturele rechten diende te worden gevuld. Dit was de aanzet voor een langdurig proces, met rapporteurs en voorbereidend werk in de mensenrechtenorganen van de VN. Op 4 april 2008 werd een ontwerptekst naar de VN-mensenrechtenraad gestuurd die op 9 juni 2008 op zijn beurt de ontwerptekst doorverwees naar de Algemene Vergadering van de VN.

Op 10 december 2008, exact zestig jaar na de aanneming van de UVRM, mondde dit proces uiteindelijk uit in een resolutie van de Algemene Vergadering die de tekst van dit protocol definitief vastlegde.

3. Belang en inhoud van het protocol

In het VN-mensenrechtenverdragensysteem verleent een facultatief protocol bijkomende toezichtsbevoegdheden aan de comités die bij elk van de verdragen horen, naast hun bevoegdheid uit de verdragen zelf om periodieke rapporten van de staten over hun naleving te ontvangen. Die comités kunnen daardoor individuele klachten die aan bepaalde voorwaarden voldoen op min of meer dezelfde manier behandelen als een traditionele rechtbank. Er wordt daarom ook wel gesproken van een quasijudicieel toezicht. Daarenboven kunnen bepaalde comités in geval van ernstige of systematische mensenrechtenschendingen, een onderzoek instellen in een poging om verdragsluitende staten aansprakelijk te stellen. Tot slot voorzien de meeste verdragen in de – in de praktijk weinig tot niet gebruikte – mogelijkheid van een tussenstatelijke klachtenprocedure.

Het protocol regelt een allesomvattend klachtenrecht voor alle rechten die in het IVESCR worden genoemd en vult daarmee een lacune op aangezien het ervoor zorgt dat voor het IVESCR in de toekomst soortgelijke procedures tot stand komen als voor het IVBPR. Deze afstemming op de lijn van het IVBPR is een logisch gevolg van de uitdrukkelijke bevestiging door het protocol – in de vierde preambule – van de verklaring van de Wereldconferentie voor de Rechten van de Mens die in 1993 door de VN in Wenen werd samengeroepen: alle mensenrechten en fundamentele vrijheden zijn universeel, ondeelbaar, wederzijds afhankelijk en onderling verbonden. Dit beginsel was één van de belangrijkste redenen om tot een klachtenprotocol bij het IVESCR te komen.

Een ander motief is het verhoogde multiplicatoreffect van het protocol: door een zich ontwikkelende jurisprudentie van het CESCR zouden de bepalingen van het IVESCR aan duidelijkheid winnen. Tevens zouden nationale rechterlijke instanties het IVESCR ernstiger nemen wanneer het risico bestaat dat hun beslissingen aan het kritische oordeel van een internationale instantie kunnen worden voorgelegd.

Het protocol zorgt ook voor een gedeeltelijke verdragsrechtelijke verankering van het CESCR, met de overweging dat het wenselijk is om aan het CESCR een aantal bijkomende functies toe te kennen. Het protocol codificeert evenwel niet de bestaande rol van het CESCR in het kader van de rapporteringsverplichting door de verdragspartijen, die momenteel op een resolutie is gebaseerd, in tegenstelling tot de comités bij de andere mensenrechtenverdragen, die een grondslag vinden in het betrokken verdrag zelf. De reden hiervoor is duidelijk: men wil geen aanleiding geven tot het in vraag stellen van de bestaande bevoegdheden van het CESCR door staten die het protocol niet ratificeren.

De belangrijkste verwezenlijking van het protocol is de erkenning door de partijen van de bevoegdheid van het CESCR om kennisgevingen te ontvangen van (groepen van) individuele personen die onder hun rechtsmacht vallen, en beweren het slachtoffer te zijn van een schending van één van de economische, sociale en culturele rechten uit het IVESCR. Hierdoor wordt voor het IVESCR voorzien in een soortgelijk facultatief mechanisme als voor het IVBPR en andere mensenrechtenverdragen, procedures die door België werden onderschreven. Het protocol voorziet ook in een optioneel statenklachtenrecht bij het CESCR, en een optionele zelfstandige onderzoeksprocedure van het CESCR.

4. Belang voor Vlaanderen

4.1. Het Vlaamse beleid

De Vlaamse Regering wil garant staan voor de naleving van de mensenrechten in Vlaanderen – op de beleidsdomeinen die tot haar bevoegdheid behoren – en de

mensenrechten in rekening brengen in de activiteiten die zij ontplooit in het kader van haar internationaal beleid. De parlementaire instemming met mensenrechtenverdragen is in dit verband een belangrijk aandachtspunt. In de beleidsnota 2009-2014 Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking wordt daarom onder meer aangekondigd dat het voorliggende facultatief protocol spoedig ter instemming van het Vlaams Parlement zal worden voorgelegd.

4.2. De Vlaamse bevoegdheden die worden uitgeoefend in het protocol

Het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten omvat een aantal aangelegenheden die krachtens de Grondwet en de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen (BWHI), zoals gewijzigd, onder de bevoegdheid van de gemeenschappen en de gewesten ressorteren.

Het betreft vooral de artikelen 2 (gelijkheidsbeginsel), 3 (gelijke kansen voor mannen en vrouwen), 6 (tewerkstellingsbeleid en beroepsopleiding), 7 (medisch toezicht op het werk), 9 (sociale zekerheid, waar, gelet op de ruime interpretatie die in het commentaar van het CESCR op dit artikel is gegeven, ook de Vlaamse zorgverzekering onder valt), 10 (gezinsbeleid en bijstand aan personen), 11 (huisvesting), 12 (gezondheidsbeleid), 13 (onderwijs) en 15 (cultuur en wetenschapsbeleid), al valt niet uit te sluiten dat andere rechten hun weerslag hebben op Vlaamse bevoegdheden.

II. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING VAN HET PROTOCOL

– Preambule

De verdragsluitende staten verwijzen naar het Handvest van de Verenigde Naties, de Universele Verklaring van de rechten van de mens en internationale mensenrechtenverdragen, die de waardigheid en de gelijke en onvervreemdbare rechten van alle mensen waarborgen. Zij bevestigen het universele en ondeelbare karakter van en de onderlinge afhankelijkheid en de nauwe samenhang tussen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden.

– Artikel 1 – Bevoegdheid van het Comité tot het ontvangen en bestuderen van kennisgevingen

Elke verdragsluitende staat erkent de bevoegdheid van het Comité om kennisgevingen te ontvangen en te bestuderen. Het Comité neemt geen kennisgevingen in ontvangst betreffende een staat die geen partij is bij het protocol.

– Artikel 2 – Kennisgevingen

Kennisgevingen kunnen worden gedaan door of namens personen of groepen van personen die stellen het slachtoffer te zijn van een schending van de in het verdrag genoemde economische, sociale en culturele rechten door een verdragsluitende staat.

– Artikel 3 – Ontvankelijkheid

Vooraleer het een kennisgeving bestudeert, vergewist het Comité zich ervan dat alle beschikbare nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput. Deze regel geldt niet indien de termijn voor toepassing van deze rechtsmiddelen onredelijk lang is. Het Comité verklaart een kennisgeving onontvankelijk als:
– de kennisgeving te laat wordt gedaan;
– de feiten dateren van vóór de inwerkingtreding van het protocol;
– dezelfde aangelegenheid reeds is of wordt onderzocht;
– de kennisgeving in strijd is met de bepalingen van het verdrag;
– de kennisgeving ongegrond, onvoldoende gestaafd of uitsluitend is gebaseerd op via de media verspreide rapporten;

– het recht om een kennisgeving te doen, wordt misbruikt;
– de kennisgeving anoniem of niet schriftelijk is gedaan.

– Artikel 4 – Kennisgeving waaruit geen duidelijk nadeel blijkt

In dit geval kan het Comité zo nodig weigeren een kennisgeving te bestuderen, tenzij het meent dat de kennisgeving gaat over een ernstige aangelegenheid van algemeen belang.

– Artikel 5 – Voorlopige maatregelen

Het Comité kan te allen tijde de betrokken staat vragen voorlopige maatregelen te treffen om mogelijke onherstelbare schade voor het slachtoffer te vermijden. Dit betekent evenwel geen beoordeling inzake de ontvankelijkheid of de merites van de kennisgeving.

– Artikel 6 – Kennisgeving aan de betrokken staat

Het Comité brengt elke ontvankelijk verklaarde kennisgeving vertrouwelijk onder de aandacht van de betrokken staat, die binnen de zes maanden schriftelijk verduidelijking moet geven en eventueel melden welke maatregelen hij heeft getroffen.

– Artikel 7 – Minnelijke schikking

Het Comité helpt de betrokken partijen om tot een minnelijke schikking te komen. De behandeling van de kennisgeving wordt beëindigd als er een akkoord is over een minnelijke schikking.

– Artikel 8 – Onderzoek van kennisgevingen

Dit artikel beschrijft hoe het Comité een kennisgeving onderzoekt.

– Artikel 9 – Opvolging van de bevindingen van het Comité

Na onderzoek zendt het Comité zijn bevindingen en eventuele aanbevelingen naar de betrokken partijen. De verdragsluitende staat moet binnen de zes maanden schriftelijk reageren en eventueel inlichtingen verschaffen over getroffen maatregelen.

– Artikel 10 – Kennisgevingen tussen staten

Een verdragsluitende staat moet een verklaring neerleggen waarin hij de bevoegdheid van het Comité erkent om kennisgevingen te ontvangen en te bestuderen waarin een verdragsluitende staat stelt dat een andere staat zijn verplichtingen uit hoofde van het verdrag niet nakomt. Het Comité neemt geen kennisgevingen in ontvangst van staten die zulke verklaring niet hebben afgelegd. Verder wordt de procedure beschreven. In artikel 3 van het ontwerp van instemmingsdecreet wordt deze bevoegdheid expliciet erkend.

– Artikel 11 – Onderzoeksprocedure

Indien het Comité betrouwbare informatie ontvangt over ernstige of systematische schendingen van één van de economische, sociale of culturele rechten, nodigt het de betrokken staat uit om mee te werken aan het onderzoek en opmerkingen te formuleren. Op basis van die opmerkingen kan het Comité één of meer leden aanwijzen om een onderzoek te voeren, eventueel op het grondgebied van de betrokken staat. Dat onderzoek wordt op basis van vertrouwelijkheid gevoerd en de betrokken staat wordt verzocht eraan mee te werken. Het Comité bezorgt de onderzoeksresultaten, vergezeld van eventuele commentaar en aanbevelingen, aan de betrokken staat, die binnen een termijn van zes maanden

kan reageren. Het Comité kan besluiten een kort verslag over de onderzoeksresultaten op te nemen in zijn jaarverslag. In artikel 3 van het ontwerp van instemmingsdecreet wordt deze bevoegdheid expliciet erkend.

– Artikel 13 – Beschermende maatregelen

Een verdragsluitende staat moet verzekeren dat zijn inwoners niet het slachtoffer worden van een slechte behandeling of intimidatie nadat zij een kennisgeving hebben gedaan.

– Artikel 14 – Internationale bijstand en samenwerking

Het Comité kan met instemming van de betrokken staat zijn bevindingen en aanbevelingen meedelen aan de gespecialiseerde organisaties, fondsen, programma's en andere organen van de VN en ook aan andere organisaties als blijkt dat er behoefte is aan advies of technische bijstand. Er wordt een trustfonds ingesteld dat in overeenstemming met de financiële voorschriften en regelgeving van de VN wordt beheerd om verdragsluitende staten bijstand te verlenen.

– Artikel 15 – Jaarverslag

Het Comité neemt in zijn jaarverslag een overzicht op van zijn werkzaamheden.

– Artikel 16 – Bekendmaking en informatie

Elke verdragsluitende staat zal zorgen voor de bekendmaking van het verdrag en het protocol, en de toegang tot informatie inzake de bevindingen en de aanbevelingen van het Comité vergemakkelijken. Speciale aandacht gaat naar de toegankelijkheid voor personen met een handicap.

De artikelen 17 tot 22 bevatten bepalingen over respectievelijk de ondertekening, bekrachtiging en toetreding (artikel 17), de inwerkingtreding (artikel 18), wijzigingen (artikel 19), opzegging (artikel 20), kennisgeving door de secretaris-generaal (artikel 21) en de authentieke talen (artikel 22).

III. PROCEDUREVERLOOP

1. Gemengd karakter

Tijdens zijn vergadering van 21 oktober 2008 legde de Werkgroep Gemengde Verdragen (WGV), adviesorgaan van de Interministeriële Conferentie Buitenlands Beleid (ICBB), het gemengde karakter van het protocol vast. Aangezien het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten zelf betrekking heeft op de bevoegdheden van alle overheden die wetskrachtige normen kunnen aannemen, geldt dit ook voor dit protocol, dat immers de betere afdwingbaarheid van deze rechten beoogt (principe van 'accessorium sequitur principali').

Overeenkomstig de beslissing van de ICBB van 9 juli 2008 werd het verslag van de WGV naar de leden van de ICBB gestuurd. In een brief van 19 maart 2009 deelde de voorzitter van de ICBB mee dat geen enkel bezwaar geformuleerd werd en het verslag bijgevolg definitief goedgekeurd is.

2. Ondertekening

De WGV besliste dat het protocol zou worden ondertekend volgens de ondertekeningformule 3 van de ICBB, dit wil zeggen één enkele handtekening in naam van het Koninkrijk België doch met vermelding van al de betrokken entiteiten onder de handtekening.

De Belgische vertegenwoordiger ondertekende het protocol in New York op 24 september 2009.

3. Advies van de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (SARiV)

Volgens de SARiV is de discussie over de status van economische, sociale en culturele rechten verre van uitgeklaard. De SARiV hoopt dat het protocol meer duidelijkheid kan scheppen over die status.

Volgens de SARiV maakt het protocol in zekere zin een einde aan het onevenwicht tussen enerzijds burgerlijke en politieke rechten, en anderzijds economische, sociale en culturele rechten. Het succes van het protocol en zijn klachtenmechanisme zal ook afhangen van de criteria om de naleving van de rechten te beoordelen, van de capaciteit van het CESCR om met zijn nieuwe werklast om te gaan, van eventuele overlapping met andere bestaande procedures en met de activiteiten van de gespecialiseerde VN-organisaties.

Het protocol kiest voor een allesomvattende benadering van het klachtenrecht. Indien het CESCR echter de jurisprudentie van het Comité voor burgerlijke en politieke rechten (CBPR) volgt, zullen niet alle rechten uit het IVESCR het voorwerp kunnen uitmaken van een individuele klacht. De verplichtingen voor staten onder het IVESCR kunnen worden opgedeeld in verplichtingen tot het respecteren, beschermen en vervullen van rechten.

De SARiV verwacht weinig van het (optioneel) statenklachtenrecht voorzien in artikel 10, aangezien die procedure ook voor andere mensenrechtencomités van de VN niet wordt toegepast.

De SARiV hoopt dat het bindende klachtenmechanisme, meer dan de rapportageplicht, zal leiden tot een betere naleving van de rechten uit het IVESCR. Aangezien het protocol een lacune in het internationaal recht opvult, hecht de SARiV zijn akkoord aan het ontwerp van decreet.

De SARiV wenst wel een aantal elementen onder de aandacht van de Vlaamse Regering te brengen:
- hij spoort de Vlaamse Regering aan om zo veel mogelijk bij te dragen tot het realiseren van de elementen van internationale samenwerking en bijstand uit het protocol;
- hij wijst op enkele relevante aanbevelingen voor Vlaanderen uit voorafgaande aanbevelingen aan België over de rechten uit het IVESCR, bijvoorbeeld over sociale huisvesting;
- hij wijst op de nakende deadline voor het vierde periodieke rapport van België aan het CESCR en hoopt dat Vlaanderen hiertoe tijdig en actief zal bijdragen.

De Vlaamse Regering onderschrijft de visie van de SARiV dat het protocol een leemte vult en wellicht ook meer duidelijkheid zal scheppen over de omvang van de economische, sociale en culturele rechten in het internationale recht.

In lijn met de beleidsnota 2009-2014 hecht de Vlaamse Regering het grootste belang aan een professionele rapportering over de uitvoering van mensenrechtenverdragen in Vlaanderen. In de zomer van 2010 werd het vierde Belgische zelfevaluatierapport voorbereid door de Federale Overheidsdienst (FOD) Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg. Via het Strategisch Overlegorgaan voor Internationale Aangelegenheden (SOIA) leverde de Vlaamse overheid een insteek, onder meer over de stappen die de jongste jaren zijn ondernomen op het vlak van de verwezenlijking van het door de SARiV aangehaalde recht op huisvesting.

4. Advies van de Raad van State

De Raad van State bracht op 7 september 2010 zijn advies (referte 48.629/1/V) uit, en maakte daarin geen opmerkingen.

5. Inwerkingtreding

Overeenkomstig zijn artikel 18 treedt het protocol in werking drie maanden na de datum waarop de tiende akte van bekrachtiging of toetreding is neergelegd. Voor staten die na die datum hun akte neerleggen, volgt de inwerkingtreding drie maanden na het neerleggen van de akte van bekrachtiging of toetreding.

De minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid,
Landbouw en Plattelandsbeleid,

Kris PEETERS

VOORONTWERP VAN DECREET

Vlaamse Regering

VOORONTWERP

Ontwerp van decreet houdende instemming met het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, opgemaakt in New York op 10 december 2008

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschaps- en een gewestaangelegenheid.

Art. 2. Het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, opgemaakt in New York op 10 december 2008, zal volkomen gevolg hebben.

Art. 3. De bevoegdheid van het Comité voor de Economische, Sociale en Culturele Rechten om overeenkomstig artikel 10 van dit Facultatief Protocol kennisgevingen van een andere verdragsluitende staat te ontvangen die stelt dat een andere staat niet voldoet aan zijn verplichtingen, of om overeenkomstig de artikelen 11 en 12 van dit Facultatief Protocol een onderzoek te voeren naar ernstige en systematische schendingen door een verdragsluitende staat van een van de in het Verdrag omschreven economische, sociale en culturele rechten, wordt erkend.

Brussel,

De minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid,
Landbouw en Plattelandsbeleid,

Kris PEETERS

ADVIES VAN DE STRATEGISCHE ADVIESRAAD INTERNATIONAAL VLAANDEREN

Advies over het Klachtenprotocol bij het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten

Advies 2010/5
30 maart 2010

Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen, Boudewijnlaan 30 bus 81, 1000 Brussel
Tel.: + 32 2 553 01 81, E-mail: sariv@iv.vlaanderen.be, http://www.sariv.be

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 18
1. Inleiding 19
2. De inhoud van het Protocol en zijn gevolgen 21
   2.1. Procedures 21
   2.2. Het voorwerp van de klachten 22
   2.3. Kritische factoren voor succes 23
3. Aandachtspunten voor Vlaanderen 24
4. Conclusie 25

1. Inleiding

Tijdens haar vergadering van 12 februari 2010 hechtte de Vlaamse Regering haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet houdende instemming met het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, opgemaakt in New York op 10 december 2008 (hierna: 'Protocol'). Zij vroeg minister-president Kris Peeters, tevens bevoegd voor buitenlands beleid, hierover het advies in te winnen van de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (hierna: 'SARiV'). Na consultatie en bespreking op zijn vergaderingen van 24 februari en 25 maart 2010 keurde de SARiV onderhavig advies goed.

Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (hierna: 'IVESCR') vormt één deel van het tweeluik dat de lidstaten van de Verenigde Naties in 1966 aannamen om de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens om te zetten in rechtens verbindende verdragsbepalingen. Het andere deel van het tweeluik is het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (hierna: 'IVBPR'). Tezelfdertijd werd een Facultatief Protocol aangenomen bij het IVBPR, dat – enkel voor dit laatste verdrag – voorzag in de mogelijkheid om een individuele klacht in te dienen tegen een staat wegens schending van zijn verdragsverplichtingen.[1]

De opsplitsing in twee aparte verdragen werd ingegeven door de redenering dat er verschillen bestaan tussen enerzijds politieke en burgerlijke rechten en anderzijds economische, sociale en culturele rechten. Eleanor Roosevelt formuleerde hiervoor destijds vier argumenten: (i) economische, sociale en culturele rechten moeten geleidelijk (*"progressively"*) en in functie van de beschikbare middelen worden verwezenlijkt – zie ook uitdrukkelijk artikel 2, lid 1, IVESCR[2] -, terwijl politieke en burgerlijke rechten (quasi-)onmiddellijk moeten worden verzekerd[3]; (ii) voor burgerlijke en politieke rechten volstaat het om wetgeving uit te vaardigen die afgedwongen kan worden door een toezichthouder, terwijl voor economische, sociale en culturele rechten naast publieke actie, ook private actie nodig is; (iii) wat tenuitvoerlegging betreft werd geopteerd voor een rapportageplicht voor de economische, sociale en culturele rechten en niet voor een statenklachtrecht, aangezien deze rechten geleidelijk gerealiseerd moeten worden; en (iv) de formulering van economische, sociale en culturele rechten in brede doelstellingen en algemene taal.[4]

Tot op heden woedt een discussie over de respectievelijke status van deze rechten. Hoewel de Wereldconferentie voor de Rechten van de Mens in Wenen in 1993 uitdrukkelijk verklaarde dat alle mensenrechten en fundamentele vrijheden universeel, ondeelbaar, wederzijds afhankelijk en onderling verbonden zijn en de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties zulks herhaaldelijk bevestigde[5], is de discussie over de status van economische, sociale en culturele rechten verre van uitgeklaard.[6] Dit verklaart mede de lange onderhandelingen over het Protocol, van de jaren 1990 tot 2008. Ook in de hedendaagse mensenrechtenliteratuur bestaat nog onenigheid over de precieze juridische draagwijdte van economische, sociale en culturele rechten en hun juridische afdwingbaarheid. Sommige geschriften benadrukken het juridisch onderscheid tussen enerzijds

---

[1] Facultatief Protocol behorend bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, opgemaakt te New York op 19 december 1966, *BS* 23 juni 1994.

[2] *"Each State Party to the present Covenant undertakes to take steps, individually and through international assistance and co-operation, especially economic and technical, to the maximum of its available resources, with a view to achieving* ***progressively*** *the full realization of the rights recognized in the present Covenant by all* ***appropriate means****, including particularly the adoption of legislative measures."* [eigen beklemtoning]

[3] H.J. STEINER, P. ALSTON en R. GOODMAN, *International Human Rights in Context: law, politics, morals*, New York, Oxford University Press, 3de editie, 2008, 275.

[4] E. ROOSEVELT, "Statement on Draft Covenant on Human Rights", in *Department of State Bulletin*, 31 december 1951, pp. 1059, 1064-1066.

[5] WORLD CONFERENCE ON HUMAN RIGHTS, *Vienna Declaration and Programme of Action, A/CONF.157/23*, Wenen, 12 juli 1993, paragraaf 5. Zie tevens Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, Resolutie 60/1 van 16 September 2005, *2005 World Summit Outcome* , paragrafen 13 en 121 en Resolutie 60/251 van 15 maart 2006, *Human Rights Council*, derde overweging van de preambule.

[6] H.J. STEINER, P. ALSTON en R. GOODMAN, *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*, New York, Oxford University Press, 3e editie, 2008, 263, gewagen van "*a deep and enduring disagreement over the proper status of economic, social and cultural rights*".

burgerlijke en politieke rechten en anderzijds economische, sociale en culturele rechten.[7] Andere beklemtonen de eenheid van de rechten en leiden daaruit een sterke juridische afdwingbaarheid en rol voor internationale rechtsorganen af voor de economische, sociale en culturele rechten.[8]

Ondanks deze onenigheid pleiten verscheidene argumenten ten voordele van een klachtenprotocol voor economische, sociale en culturele rechten. De nood aan een gelijkwaardig afdwingingsmechanisme voor het IVESCR als voor het IVBPR is een eerste reden. Het Protocol vult een lacune in het internationaal recht, aangezien het er voortaan voor zorgt dat staten nu ook voor de schending van economische, sociale en culturele rechten kunnen aangeklaagd worden. Op die manier vormt het in zekere zin een bevestiging van het hoger aangehaalde beginsel van de ondeelbaarheid van alle mensenrechten. Of, zoals een auteur het meer plastisch uitdrukt: door het aannemen van het Protocol wordt erkend dat iemand die honger lijdt even erg in zijn fundamentele rechten wordt geschonden als het slachtoffer van foltering.[9]

Een tweede reden voor het opstellen van het Protocol is zijn verhoopte multiplicatoreffect. Enerzijds zou het de bepalingen van het IVESCR moeten helpen verduidelijken. De toepassing van het Protocol zou meer klaarheid kunnen genereren in onder meer de hierboven aangehaalde discussie rond de juridische afdwingbaarheid van economische, sociale en culturele rechten. Anderzijds zou het de onduidelijkheid over de precieze betekenis van elk van die rechten kunnen verhelpen. De 'concluding observations' bij landenrapporten zijn immers niet altijd verhelderend (zie *infra*, 2.).[10]

Een derde argument is dat een klachtenprocedure de praktische relevantie van het IVESCR kan verhogen. Via een dergelijke procedure komen concrete en individuele problemen aan bod. Dit gebeurt niet altijd – en zeker niet in dezelfde mate - via een landenrapportage. Bovendien creëert een klachtenprocedure de mogelijkheid voor een grondig onderzoek van de zaak: zowel de klager als de staat krijgen de mogelijkheid tot het geven van een omstandige uitleg over het probleem. Ook spoort de mogelijkheid tot het brengen van klachten voor een internationaal orgaan individuen en groepen aan om hun klachten preciezer te formuleren en ze duidelijker te funderen op specifieke bepalingen van het IVESCR.[11]

Ten slotte kan het risico van een klacht bij een internationaal forum staten stimuleren om tijdig regelgevende en beleidsmaatregelen aan te nemen of te implementeren om aan de verplichtingen van het IVESCR te voldoen[12], en om in nationale rechtswegen en vormen van rechtsherstel te voorzien.[13]

Een klachtenprocedure voor de economische, sociale en culturele rechten op VN-niveau is overigens ook behartenswaardig omdat de regionale klachtenprocedures niet volstaan. In Azië bestaat er nog geen mechanisme, het Inter-Amerikaans systeem is beperkt tot bepaalde rechten en Europa kent via het Europees Sociaal Handvest enkel een collectieve procedure.[14] Bovendien kunnen voor het

---

[7] Zie bv. M. BOSSUYT, *L'interdiction de la discrimination dans le droit international des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1976, 169-217; E.W. VIERDAG, "The legal nature of the rights granted by International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights", *Netherlands Yearbook of International Law*, 1978, 69-105; M. BOSSUYT, "De uitbreiding van de rechtsmacht van het Europees Hof van de Rechten van de Mens tot socialezekerheidsregelgeving: een rechterlijke revolutie?", *Rechtskundig Weekblad*, 2007-2008, pp. 853-855.

[8] Zie bv. J. FIERENS, "Les droits de l'homme guérissent lentement de leur schizophrénie", *Le journal du juriste*, 2004, 10 ; W. VANDENHOLE, "Completing the UN Complaint Mechanisms for Human Rights", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 2003, pp. 436-439.

[9] M. VERHEYDE, "Een individueel klachtrecht voor schendingen van sociale, economische en culturele rechten", *Tijdschrift voor Mensenrechten*, 2007, p. 4.

[10] M. VERHEYDE, *l.c.*, p. 4.

[11] P. ALSTON, "Establishing a right to petition under the Covenant on economic, social and cultural rights", *Collected causes of Academy of European Law*, 1995, p.107.

[12] F. COOMANS, "The role of the UN Committee on Economic, Social, and Cultural Rights in strengthening implementation and supervision of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights", in W. VANDENHOLE (ed.), *An Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Expert Seminar organised by the Institute for Human Rights, Catholic University of Leuven*, Leuven, Instituut voor de Rechten van de Mens, 2002, 51-52.
[www.law.kuleuven.be/humanrights/ebib/Proceedings30112001.doc]

[13] P. ALSTON, *l.c.,* p.107.

[14] M. VERHEYDE, *l.c.*, p. 4.

Europees Sociaal Handvest klachten enkel ingediend worden over de schending van rechten waarvoor de staat bij de ratificatie verklaard heeft dat hij erdoor gebonden wil worden.[15]

Hieronder gaat de SARIV kort in op de inhoud van het Klachtenprotocol. Vervolgens bespreekt hij enkele belangrijke aandachtspunten voor Vlaanderen, waarna hij tot zijn conclusies komt.

2. De inhoud van het Protocol en zijn gevolgen

Het Protocol[16] stelt een klachtenmechanisme in bij het Comité voor Economische, Sociale en Culturele rechten (hierna: 'CESCR'). Dit Comité bestaat uit 18 onafhankelijke experten en is gestoeld op een resolutie van de Economische en Sociale Raad van de VN.[17] Eerder had dit Comité al de taak zich te buigen over de landenrapporten die vijfjaarlijks moeten ingediend worden door de verdragspartijen van het IVESCR.

2.1. Procedures

Het Protocol creëert twee klachtenprocedures, nl. een individueel klachtrecht en een statenklachtrecht. Verder introduceert het ook de mogelijkheid voor een onderzoeksprocedure.

In de eerste plaats brengt het Protocol een **individueel klachtrecht** tot stand. Hiermee krijgt het CESCR de bevoegdheid om kennisgevingen te ontvangen van (groepen van) individuele personen die onder de rechtsmacht van de partijen vallen en beweren het slachtoffer te zijn van een schending van een van de rechten uit het IVESCR. Hierdoor krijgt het IVESCR een soortgelijk facultatief mechanisme als het IVBPR en andere mensenrechtenverdragen. De Raad merkt op dat het Kinderrechtenverdrag als laatste van de belangrijkste VN-Mensenrechtenverdragen geen individueel klachtenmechanisme kent.[18]

Het individueel klachtrecht is onderworpen aan de zgn. *'local remedies rule'*. Dit betekent dat klachten slechts ontvankelijk zijn indien op het nationale niveau de interne rechtsmiddelen uitgeput zijn. Er wordt wel een uitzondering gemaakt indien de interne rechtsmiddelen niet daadwerkelijk, relevant of toegankelijk zijn of indien rechtsherstel hoogst onwaarschijnlijk is of een beslissing daaromtrent onredelijk lang op zich laat wachten. Verder zijn klachten die anoniem, kennelijk ongegrond of kennelijk op misbruik gesteund zijn, onontvankelijk.[19]

Het Protocol creëert ook een vorm van collectief klachtrecht, aangezien het klachtrecht tevens open staat voor groepen van individuen voor zover zij zelf het slachtoffer zijn van een schending van één van de rechten uit het IVESCR. Klachten kunnen ook ten behoeve van anderen voor het CESCR worden gebracht, maar dit kan enkel indien dit met de toestemming van deze laatsten gebeurt, tenzij de opsteller van de klacht het anders kan rechtvaardigen (artikel 2). In tegenstelling tot bijvoorbeeld het collectief klachtrecht bij het Europees Sociaal Handvest moet er een band met de individuele slachtoffers zijn.[20]

Artikel 13 moet de personen of groepen die klacht indienen beschermen tegen eventuele repressieve maatregelen als reactie op hun klacht. De individuele bepalingen over de klachtenprocedures spreken

[15] W. VANDENHOLE, *l.c.,* p. 452.
[16] Voor een bespreking van de onderhandelingen van het Protocol, zie C. DE ALBUQUERQUE, "Chronicle of an anounced birth: The coming into life of the Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. The missing piece of the International Bill of Human Rights", *Human Rigths Quarterly*, 2010, pp. 144-178.
[17] ECOSOC Resolutie 1985/17 van 28 mei 1985.
[18] Thans werkt een "Open-ended Working Group" aan een facultatief protocol bij het Kinderrechtenverdrag. In zijn 13e sessie (maart 2010) besliste de VN-Mensenrechtenraad de werkzaamheden van de werkgroep te verlengen tot zijn 17e sessie.
[19] M. BOSSUYT en J. WOUTERS, *Grondlijnen van het internationaal recht*, Antwerpen, Antwerpen, Intersentia, 2005, 783.
[20] J. WOUTERS en M. VIDAL, "Een klachtenprotocol bij het VN-Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten", in *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn. Liber amicorum Prof. Dr. Othmar Vanachter,* Antwerpen, Intersentia, 2009, pp. 354-355.

namelijk enkel over 'het vertrouwelijk onder de aandacht brengen van de klacht bij de staten'. Anonieme klachten zijn onontvankelijk (artikel 3 lid 2.g).

Na zijn onderzoek zal het CESCR de betrokken staat zijn bevindingen meedelen, evenals eventuele aanbevelingen. De staat moet hier de nodige aandacht aan geven en binnen de 6 maanden een antwoord formuleren (artikel 9). Hoewel het CESCR geen gerechtelijk orgaan is, kan een staat de aanbevelingen niet zomaar naast zich neer leggen. Een recent algemeen commentaar van het Comité voor Burgerlijke en Politieke Rechten maakt duidelijk dat staten wel degelijk verplicht zijn gevolg te geven aan de bevindingen en aanbevelingen.[21] Dit kan ook geëxtrapoleerd worden naar het CESCR.[22] Bovendien kan wat de overheden doen als reactie op de aanbevelingen van het Comité ook het onderwerp vormen van onderzoek tijdens de Universele Periodieke Evaluatie (UPE) door de Mensenrechtenraad.[23]

In de tweede plaats is voorzien in een (optioneel) **statenklachtrecht** in artikel 10. Dit betekent dat het enkel geldt tussen staten die het uitdrukkelijk aanvaard hebben. In de Memorie van Toelichting wordt aangegeven dat België dit zal doen. De Raad verwacht echter weinig van deze procedure, aangezien ze ook voor andere mensenrechtencomités van de VN tot op heden niet wordt toegepast.[24]

Een andere optionele procedure is de zelfstandige **onderzoeksprocedure** (artikel 11-12). Het CESCR kan hierdoor op eigen initiatief een onderzoek instellen indien het over geloofwaardige informatie beschikt over systematische of grove schendingen van de economische, sociale en culturele rechten in een bepaalde staat. Net zoals het statenklachtrecht moet deze bevoegdheid van het CESCR door de verdragspartijen expliciet aanvaard worden. De Raad verwelkomt artikel 3 van het ontwerp van instemmingsdecreet, waarin deze bevoegdheden worden erkend.

2.2. Het voorwerp van de klachten

Het Protocol kiest voor een allesomvattende benadering van het klachtrecht: formeel worden geen artikelen van het IVESCR uitgesloten. Wel geldt steeds het vereiste van rechtsmacht (artikel 2). Indien het CESCR echter de jurisprudentie van het Comité voor Burgerlijke en Politieke Rechten (hierna: 'CBPR') volgt, zullen niet alle rechten uit het IVESCR het voorwerp kunnen uitmaken van een individuele klacht. Het CBPR maakte een procedureel onderscheid tussen het collectief recht vervat in artikel 1 van het IVBPR, dat handelt over het zelfbeschikkingsrecht van volken en identiek is aan artikel 1 IVESCR, en de individuele rechten vervat in de andere bepalingen.[25]

Hieronder wordt dieper ingegaan op de verplichtingen van staten die voortvloeien uit de rechten van het IVESCR en de gevolgen die ze eventueel hebben voor klachtenprocedures.

De verplichtingen voor staten onder het IVESCR kunnen worden opgedeeld in verplichtingen tot het respecteren, het beschermen en het vervullen van rechten.[26] De verplichting tot respecteren (*to respect*) houdt in dat een staat zich moet onthouden van acties of beleid dat het genot van het recht

[21] CBPR, *General Comment nr. 33. The Obligations of States Parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/GC/33*, Genève, 5 november 2008.
[22] J. WOUTERS en M. VIDAL, *l.c.*, p. 355.
[23] Zie voor meer informatie over de UPE: SARiV, *Vlaanderen en het Belgisch lidmaatschap van de VN-Mensenrechtenraad*, Advies 2009/15, 15 mei 2009.
[24] M.J. DENNIS en D.P. STEWART, "Justiciability of Economic, Social and Cultural rights: should there be an international complaints mechanism to adjudicate the rights to food, water, housing, and health?", *The American Journal of International Law*, 2004, p. 499.
[25] Zie K. DE FEYTER, *World Development Law. Sharing Responsibility for Development,* Antwerpen, Intersentia, 2001, p. 151.
[26] Typologie ontwikkeld door voormalig Speciaal rapporteur voor het Recht op Voedsel van de VN Asbjørn Eide, benoemd in 1983 door de VN-Subcommissie voor de Promotie en Bescherming van de Mensrechten. Zie onder meer: A. EIDE, *The realization of Economic, Social and Cultural rights. The right to adequate food and to be free from hunger. Updated study on the right to food, submitted by Mr. Asbjørn Eide in accordance with Sub-Commission decision 1998/106, E/CN.4/Sub.2/1999/12*, Economische en Sociale Raad, 28 juni 1999. Dit is verder uitgewerkt door het CESCR in CESCR, *Substantive issues arising in the implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: General Comment 12. The right to adequate food, E/C.12/1999/5*, Economische en Sociale Raad, 12 mei 1999, par. 15. Voor een aanpassing van deze typologie met het oog op toepassing door ondernemingen, zie J. RUGGIE, *Business and Human Rights: towards operationalizing the "protect, respect en remedy" framework*, A/HRC/11/13, Algemene Vergadering, 22 april 2009.

van het verdrag verhindert. De verplichting tot bescherming (*to protect*) vereist dat een verdragspartij ervoor zorgt dat derden de economische, sociale en culturele rechten eerbiedigen. De verplichting tot vervullen (*to fulfil*) wordt opgedeeld in drie subverplichtingen, nl. faciliteren (*to facilitate)*, bevorderen (*to promote*) en verschaffen (*to fulfil*). De subverplichting tot faciliteren impliceert dat een staat positieve maatregelen neemt om individuen en gemeenschappen bij te staan in het genot van hun rechten. De verplichting tot bevorderen of promoten houdt in dat vorming aangeboden wordt en/of campagnes gevoerd worden over de rechten. De verplichting tot verschaffen/vervullen geldt indien individuen of groepen niet in staat zijn, omwille van redenen die aan hun controle ontsnappen, om zelf een economisch, sociaal of cultureel recht te realiseren met de middelen die hen ter beschikking staan.[27] Deze opdeling wordt gehanteerd om beter te kunnen beoordelen in hoeverre staten hun verplichtingen in voldoende mate vervullen. Het blijft namelijk moeilijk om voor bepaalde economische, sociale en culturele rechten objectieve criteria te bepalen om de inzet van de staat te meten.

Dit probleem wordt eigenlijk ook door het IVESCR erkend. Artikel 2, lid 1, IVESCR bepaalt dat elke verdragsstaat zich ertoe verbindt stappen te zetten, individueel en dankzij internationale hulp en samenwerking, in het bijzonder op economisch en technisch vlak, en met de maximaal hem ter beschikking staande middelen, om geleidelijk de volledige verwezenlijking van alle rechten die erkend zijn in het verdrag, te bereiken.[28] Hieruit wordt afgeleid dat het IVESCR en het CESCR erkennen dat de verplichting tot vervullen financiële middelen vereist en dat sommige rechten daardoor niet onmiddellijk ten volle kunnen gerealiseerd worden. Gebrek aan financiële middelen kan echter niet worden ingeroepen ter verantwoording van discriminatie. De staat moet maximaal de beschikbare middelen aanwenden. [29]

Op basis van het niet nakomen van deze verplichtingen zouden (groepen van) individuen een klacht tegen de betrokken staat kunnen indienen. Het CESCR zal derhalve een belangrijke rol spelen in de verdere interpretatie van het IVESCR.

Er heerst discussie over de vraag in hoeverre de economische, sociale en culturele rechten ook leiden tot internationale samenwerkingsverplichtingen in hoofde van staten.[30] Tijdens de onderhandelingen over het Protocol heeft men ervoor geopteerd om geen klachten i.v.m. deze internationale verplichtingen van staten toe te laten. Dit blijkt duidelijk uit artikel 2 van het Protocol, dat expliciet stelt dat enkel individuen onder de rechtsmacht van een staat een klacht kunnen indienen wegens beweerdelijke schendingen van economische, sociale en culturele rechten door die staat.[31] Dit vereiste van rechtsmacht maakt het onwaarschijnlijk dat klachten door inwoners van ontwikkelingslanden tegen geïndustrialiseerde staten over de niet-nakoming van hun engagementen inzake internationale (ontwikkelings)samenwerking succesvol zouden zijn, of klachten van werknemers van multinationale ondernemingen in ontwikkelingslanden om de staat van herkomst van de onderneming ertoe aan te zetten deze laatste te verplichten om arbeidsstandaarden in het betrokken ontwikkelingsland te respecteren.[32]

Het Protocol voorziet wel in de mogelijkheid van internationale bijstand en samenwerking. In het bijzonder de Preambule en artikel 14 handelen hierover. Uit lid 4 van artikel 14 blijkt echter dat internationale samenwerking komt na de verplichtingen van staten die voortvloeien uit het verdrag. Bovendien is het lijstje van mogelijkheden eerder voorwaardelijk geformuleerd. Er wordt wel voorzien in de mogelijkheid voor de oprichting van een trustfonds om internationale bijstand te verlenen (lid 3).

2.3. Kritische factoren voor succes

De Raad drukt zijn hoop uit dat het Protocol meer duidelijkheid kan scheppen over de status van economische, sociale en culturele rechten. Maar of het Protocol en zijn klachtenmechanisme verder

[27] W. VANDENHOLE, *l.c.*, pp. 443-444.
[28] Zie *supra* noot 2.
[29] Artikel 2 lid 1, IVESCR; CESCR, *Algemene Opmerkingen nr. 3*, 1990.
[30] Zie onder meer W. VANDENHOLE, "Economic Social and Cultural Rights in the CRC: Is there a legal obligation to cooperate internationally for development?", *International Journal of Children's Rights*, 2009, pp. 51-52; CESCR, *Algemene Opmerkingen nr. 3*, 1990.
[31] Zie VN MENSENRECHTENCOMMISSIE, *Economic, Social and Cultural Rights - Report of the Open-ended Working Group to consider options regarding the elaboration of an optional protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights on its third session, E/CN.4/2006/47*, 14 maart 2006, pp. 13-15.
[32] J. WOUTERS en M. VIDAL, *l.c.*, p. 357.

ook een succes wordt, zal onder meer ook afhangen van de gehanteerde criteria om de naleving van de rechten te beoordelen, de capaciteit van het CESCR om met zijn nieuwe werklast om te gaan, alsook van eventuele overlappingen met andere bestaande procedures en met de activiteiten van de gespecialiseerde VN-organisaties (o.m. IAO, UNESCO).[33]

3. Aandachtspunten voor Vlaanderen

De Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking bevestigt de inzet van de Vlaamse Regering voor de mensenrechten. Hij stelt dat "de Vlaamse Regering garant moet staan voor de naleving van de Rechten van de Mens in Vlaanderen – op de beleidsdomeinen die tot haar bevoegdheid behoren – en de mensenrechten in rekening brengen in de activiteiten die het ontplooit in het kader van haar internationaal beleid."[34] De Raad herinnert in dit kader aan zijn aanbeveling uit zijn advies "Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking: Quo vadis?" om de mensenrechtenbenadering in het Vlaamse ontwikkelingsbeleid sterker uit te bouwen.[35] Mensenrechten zijn in de Belgische context geen op zichzelf staande bevoegdheid, maar elke overheid heeft de opdracht de mensenrechten te garanderen en te verwezenlijken binnen haar bevoegdheden.

Hoewel het CESCR zich in zijn aanbevelingen voor de implementatie van het IVESCR veelal richt tot de federale overheid van België in plaats van tot de verdragspartij België[36], is het belangrijk dat Vlaanderen zich tevens hiertoe inzet. Wat betreft de Vlaamse bevoegdheden heeft het CESCR als reactie op het landenrapport van België reeds aanbevelingen geformuleerd rond onder meer huisvesting en onderwijsstandaarden.

Krachtens artikel 11, lid 1, van het IVESCR erkennen de verdragsstaten het recht van eenieder op een behoorlijke levensstandaard voor zichzelf en zijn gezin, daarbij o.m. inbegrepen huisvesting. Het CESCR heeft in de jaren 1990 enkele Algemene Opmerkingen hierover aangenomen. Op die manier is bijvoorbeeld de erkenning gegroeid dat gedwongen uitzetting een ernstige schending van de mensenrechten inhoudt.[37] Bovendien is voor Vlaanderen ook het voorzien in voldoende sociale woningen van belang. De Coalitie van de Belgische Civiele Maatschappij voor Economische, Sociale en Culturele Rechten stelde het tekort aan sociale woningen reeds aan de kaak in haar schaduwrapport van 2005.[38] Het CESCR volgde met een aanbeveling om de middelen voor sociale huisvesting op te voeren.[39] Knelpunten zoals in dit voorbeeld zouden in de toekomst mogelijk ook het voorwerp kunnen uitmaken van klachten.

De Raad ziet ook eventuele raakvlakken met het Cultuurpact. Artikel 15 van het IVESCR betreft het recht om deel te nemen aan het culturele leven. Het Cultuurpact stelt zelf een klachtenprocedure in over o.m. de deelname aan de voorbereiding en de uitvoering van cultuurbeleid en aan het bestuur van culturele instellingen.[40] De Vaste Nationale Cultuurpactcommissie is het eerste aanspreekpunt voor klachten hieromtrent. Pas nadat deze is aangesproken (en in sommige gevallen ook andere nationale rechtscolleges) kan een klacht voor het CESCR worden gebracht. De Raad ziet echter een mogelijke invloed van het individueel klachtrecht bij het CESCR op beslissingen van de Vaste Nationale Cultuurpactcommissie, aangezien het CESCR kan oordelen dat een beslissing van de Cultuurpactcommissie strijdig is met de culturele rechten uit het IVESCR en moet worden herzien.

---

[33] M.J. DENNIS en D.P. STEWART, *l.c.*, p. 515.
[34] K. PEETERS, *Beleidsnota Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking*, Brussel, 2009, 20.
[35] SARiV, *Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking: Quo Vadis*, Advies 2009/26, 24 november 2009, 9.
[36] Zie bijvoorbeeld paragrafen 24 en 36 van CESCR, *Consideration of reports submitted by states parties under articles 16 and 17 of the Covenant, E/C.12/BEL/CO/3*,Economic and Social Council, 23 november 2007.
[37] B. THIELE, "Litigating against forced evictions under the American Convention on human rights", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 2003, pp. 472-473.
[38] COALITIE VAN DE BELGISCHE CIVIELE MAATSCHAPPIJ VOOR ECONOMISCHE, SOCIALE EN CULTURELE RECHTEN, *Alternatief rapport voor België bij het internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten*, 2005, 7.
[39] Paragraaf 34, CESCR *Consideration of reports submitted by states parties under articles 16 and 17 of the Covenant, E/C.12/BEL/CO/3*,Economic and Social Council, 23 november 2007.
[40] VASTE NATIONALE CULTUURPACTCOMMISSIE, *Klachtenprocedure*.
[http://www.cultuurpact.be/page.asp?lng=NL&s1=1&s2=3]

Naast de nodige aandacht voor de implicaties van dit Klachtenprotocol, moet de Vlaamse overheid ook blijvend aandacht besteden aan de periodieke landenrapportering aan het CESCR. Op 30 juni 2010 moet België zijn vierde periodiek rapport indienen.[41] Vlaanderen dient ernaar te streven een constructieve bijdrage hieraan te leveren en ervoor te pleiten om ook organisaties uit de civiele maatschappij bij het opstellen ervan te betrekken. De Raad kon echter niet vaststellen of de voorbereidingen van dit rapport al gestart zijn.

4. Conclusie

Het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten maakt in zekere zin een einde aan het onevenwicht tussen enerzijds burgerlijke en politieke rechten en anderzijds economische, sociale en culturele rechten. Of het een succes wordt, is afhankelijk van een heel aantal factoren. De Raad drukt zijn hoop uit dat het Protocol meer duidelijkheid kan scheppen over de status van economische, sociale en culturele rechten. Het succes van het Protocol en zijn klachtenmechanisme zal verder ook afhangen van de criteria om de naleving van de rechten te beoordelen, de capaciteit van het CESCR om met zijn nieuwe werklast om te gaan, eventuele overlapping met andere bestaande procedures en met de activiteiten van de gespecialiseerde VN-organisaties. De Raad hoopt dat dit bindende klachtenmechanisme, meer dan de rapportageplicht, zal leiden tot een betere naleving van de rechten uit het IVESCR.

Aangezien het Klachtenprotocol een lacune in het internationaal recht vult, gaat de Raad akkoord met het voorontwerp van decreet.

De Raad wenst echter volgende elementen onder de aandacht van de Vlaamse Regering te brengen. In de eerste plaats spoort hij de Vlaamse Regering aan om zo veel mogelijk bij te dragen tot de realisatie van de elementen van internationale samenwerking en bijstand uit het Protocol. In de tweede plaats wijst hij de Vlaamse Regering op enkele relevante aanbevelingen voor Vlaanderen uit voorgaande aanbevelingen aan België over de rechten uit het IVESCR, bv. over sociale huisvesting. Ten slotte wijst de Raad ook op de nakende deadline voor het vierde periodieke rapport van België aan het Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten en drukt hij zijn hoop uit dat Vlaanderen hiertoe tijdig en actief zal bijdragen.

Namens de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen,

(getekend) *(getekend)*

Prof. Dr. Jan Wouters
Voorzitter SARiV

De heer Freddy Evens
Secretaris SARiV

[41] COMMITTEE ON ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS, *Note by the Secretary-General on the states parties to the Covenant and the status of submission of reports, E/C.12/39/2*, 19 september 2007. [http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.39.2.pdf]

Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen

Opdracht

De Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (SARiV) is een onafhankelijk adviesorgaan van de Vlaamse Regering. Hij adviseert de Vlaamse Regering bij de totstandkoming van haar buitenlands beleid, haar beleid inzake internationaal ondernemen, toerisme en internationale samenwerking. Hij doet dit hetzij op vraag van de Vlaamse Regering, hetzij uit eigen beweging.

Samenstelling

1° Voorzitter: Prof. dr. Jan Wouters *(gewoon hoogleraar internationaal en Europees recht, KULeuven)*

2° Dirk Rochtus *(docent internationale politiek, Lessius Hogeschool)*
3° Hans De Belder *(oud-diplomaat)*
4° Jean Bossuyt *(hoofd strategie European Centre for Development Policy Management Maastricht)*
5° Leo Sleuwaegen *(gewoon hoogleraar bedrijfseconomie en strategie, KULeuven en Vlerick Leuven Gent Management School)*
6° Kim Van der Borght *(docent internationaal handelsrecht en handelspolitiek, VUB)*
7° Karl Verlinden *(gedelegeerd bestuurder Qualiphar)*
8° Luc Vandenbroucke *(Senior Executive Vice President, Barco)*
9° Hilde Plas *(stafmedewerker VVSG)*
10° Johan De Meester *(zaakvoerder Viking Reizen)*
11° Els Dirix *(ABVV)*
12° Jessie Van Couwenberghe *(ACV)*
13° Geert Eggermont *(UNIZO)*
14° Anneliese Daelemans *(Voka-Vlaams Economisch Verbond)*
15° Koen Detavernier *(11.11.11.)*[42]
16° Gijs Justaert *(Wereldsolidariteit)*[43]
17° Milan Rutten *(FOS, BTC-bestuur)*
18° Jean Reynaert *(Coprogram)*
19° Luc Glorieux *(Afgevaardigd bestuurder B.A.A.V.)*
20° Jan Van Steen *(directeur Omnia)*

Secretariaat: Freddy Evens *(secretaris)*
Eva Haeverans *(beleidsmedewerker)*
Roos Van de Cruys *(beleidsmedewerker)*
Charlotte Verroens *(administratief deskundige)*

[42] Plaatsvervanger Els Hertogen
[43] Plaatsvervanger Ann De Jonghe

Colofon

Samenstelling:
SARiV
Freddy Evens (Secretaris)
Roos Van de Cruys
Boudewijnlaan 30 bus 81
1000 Brussel
www.sariv.be
02 553 01 81

Verantwoordelijke uitgever:
Jan Wouters, voorzitter Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen

Druk:
Agentschap voor Facilitair Management

Depotnummer:
D/2010/3241/125

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE

LM

KONINKRIJK BELGIË

ADVIES 48.629/1/V
VAN 7 SEPTEMBER 2010

VAN DE AFDELING WETGEVING
VAN DE RAAD VAN STATE

De RAAD VAN STATE, afdeling Wetgeving, eerste vakantiekamer, op 29 juli 2010 door de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid verzocht hem, binnen een termijn van dertig dagen, verlengd tot 17 september 2010, van advies te dienen over een voorontwerp van decreet "houdende instemming met het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, opgemaakt in New York op 10 december 2008", heeft het volgende advies gegeven:

Wat de elementen betreft opgesomd in artikel 84, § 3, eerste lid, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, geeft het ontwerp geen aanleiding tot opmerkingen.

LM 48.629/1/V

De kamer was samengesteld uit

de Heren	J. SMETS,	staatsraad, voorzitter,
	E. BREWAEYS, W. VAN VAERENBERGH,	staatsraden,
	M. RIGAUX,	assessor van de afdeling Wetgeving,
Mevrouw	M. VERSCHRAEGHEN,	toegevoegd griffier.

Het verslag werd uitgebracht door de H. F. VANNESTE, auditeur.

DE GRIFFIER DE VOORZITTER

M. VERSCHRAEGHEN J. SMETS

ONTWERP VAN DECREET

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschaps- en een gewestaangelegenheid.

Art. 2. Het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, opgemaakt in New York op 10 december 2008, zal volkomen gevolg hebben.

Art. 3. De bevoegdheid van het Comité voor de Economische, Sociale en Culturele Rechten om overeenkomstig artikel 10 van dit Facultatief Protocol kennisgevingen van een andere verdragsluitende staat te ontvangen die stelt dat een andere staat niet voldoet aan zijn verplichtingen, of om overeenkomstig de artikelen 11 en 12 van dit Facultatief Protocol een onderzoek te voeren naar ernstige en systematische schendingen door een verdragsluitende staat van een van de in het Verdrag omschreven economische, sociale en culturele rechten, wordt erkend.

Brussel, 15 oktober 2010,

De minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid,
Landbouw en Plattelandsbeleid,

Kris PEETERS

BIJLAGE:

Facultatief Protocol bij de Internationaal Verdrag
inzake economische, sociale en culturele rechten

VERTALING

Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten

Preambule

De staten die partij zijn bij dit Protocol,

Overwegend dat in overeenstemming met de beginselen vastgelegd in het Handvest van de Verenigde Naties waarin de inherente waardigheid en de gelijke en onvervreemdbare rechten van alle leden van de mensheid worden erkend als de grondvesten van de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld,

Opmerkend dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens verkondigt dat alle mensen vrij en gelijk in waardigheid en in rechten zijn geboren en dat eenieder aanspraak heeft op alle daarin genoemde rechten en vrijheden, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, vermogen, geboorte of andere status,

In herinnering roepend dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de internationale mensenrechtenverdragen erkennen dat het ideaal van vrije mensen die leven in vrijheid van angst en gebrek alleen kan worden verwezenlijkt indien de voorwaarden worden geschapen waaronder eenieder burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten kan genieten,

Opnieuw bevestigend het universele en ondeelbare karakter van alsmede de onderlinge afhankelijkheid en de nauwe samenhang tussen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden,

In herinnering roepend dat elke staat die partij is bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (hierna te noemen „het Verdrag”) zich verplicht afzonderlijk en via internationale bijstand en samenwerking, alle en in het bijzonder economische en technische, maatregelen te nemen die mogelijk zijn met de middelen waarover hij beschikt, teneinde geleidelijk de volledige verwezenlijking van de in het Verdrag erkende rechten met alle mogelijke middelen, waaronder in het bijzonder het aannemen van wettelijke maatregelen, te bewerkstelligen,

Overwegend dat het, teneinde de doelstellingen van het Verdrag verder te verwezenlijken en de bepalingen ervan ten uitvoer te leggen, wenselijk is dat het Comité inzake economische, sociale en culturele rechten (hierna te noemen „het Comité”) in staat wordt gesteld de in dit Protocol voorziene taken uit te voeren,

Zijn het volgende overeengekomen:

Artikel 1 - Bevoegdheid van het Comité tot het ontvangen en bestuderen van kennisgevingen

1. Een staat die partij is bij het Verdrag en die partij wordt bij dit Protocol erkent de bevoegdheid van het Comité tot het ontvangen en bestuderen van de kennisgevingen voorzien in de bepalingen van dit Protocol.

2. Het Comité neemt geen kennisgevingen in ontvangst die een staat betreffen die partij is bij het Verdrag maar geen partij is bij dit Protocol.

Artikel 2 - Kennisgevingen

Kennisgevingen kunnen worden gedaan door of in naam van personen of groepen van personen, onder de rechtsmacht van een staat die partij is, die stellen slachtoffer te zijn van een schending van een van de in het Verdrag genoemde economische, sociale en culturele rechten door die staat die partij is. Indien een kennisgeving wordt gedaan in naam van personen of groepen van personen, geschiedt dit met hun instemming, tenzij de opsteller kan rechtvaardigen in hun naam op te treden zonder deze instemming.

Artikel 3 - Ontvankelijkheid

1. Het Comité bestudeert geen kennisgevingen zonder zich ervan te hebben vergewist dat alle beschikbare nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput. Deze regel is niet van toepassing indien de toepassing van deze rechtsmiddelen onredelijk wordt gerekt.

2. Het Comité verklaart een kennisgeving niet-ontvankelijk, indien:
   a. deze niet binnen een jaar nadat de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput wordt gedaan, met uitzondering van gevallen waarin de opsteller kan aantonen dat indiening binnen deze termijn onmogelijk was;
   b. de feiten die onderwerp zijn van de kennisgeving zich hebben voorgedaan voordat dit Protocol van kracht werd voor de betrokken staat die partij is, tenzij deze feiten zich na die datum zijn blijven voordoen;
   c. dezelfde aangelegenheid reeds is onderzocht door het Comité of is of wordt onderzocht uit hoofde van een andere internationale onderzoeksprocedure of regeling;
   d. deze in strijd is met de bepalingen van het Verdrag;
   e. deze kennelijk ongegrond, onvoldoende gestaafd of uitsluitend gebaseerd is op via de massamedia verspreide rapporten;
   f. deze een misbruik vormt van het recht een kennisgeving te doen; of indien
   g. deze anoniem of niet schriftelijk is gedaan.

Artikel 4 - Kennisgevingen waaruit geen duidelijk nadeel blijkt

Het Comité kan zo nodig weigeren een kennisgeving te bestuderen indien daar niet uit blijkt dat de opsteller duidelijk nadeel heeft geleden, tenzij het Comité meent dat de kennisgeving een ernstige aangelegenheid van algemeen belang betreft.

Artikel 5 - Voorlopige maatregelen

1. Te allen tijde na de ontvangst van een kennisgeving en voordat een beoordeling op de merites heeft plaatsgevonden, kan het Comité een verzoek ter spoedige overweging zenden naar de betrokken staat die partij is om de voorlopige maatregelen te nemen die in uitzonderlijke gevallen nodig kunnen zijn teneinde mogelijke onherstelbare schade voor het slachtoffer of de slachtoffers van de beweerde schending te vermijden.

2. Indien het Comité gebruikmaakt van zijn discretionaire bevoegdheid uit hoofde van het eerste lid van dit artikel, betekent dit geen beoordeling inzake de ontvankelijkheid of op de merites van de kennisgeving.

Artikel 6 - Kennisgeving aan de betrokken staat

1. Tenzij het Comité een kennisgeving als niet-ontvankelijk beschouwt zonder raadpleging van de betrokken staat die partij is, brengt het Comité elke kennisgeving die uit hoofde van dit Protocol wordt gedaan vertrouwelijk onder de aandacht van de betrokken staat die partij is.

2. Binnen zes maanden dient de ontvangende staat die partij is, bij het Comité schriftelijke toelichtingen of verklaringen in ter verduidelijking van de aangelegenheid, onder vermelding van de door die staat die partij is eventueel genomen corrigerende maatregelen.

Artikel 7 - Minnelijke schikking

1. Het Comité is de betrokken partijen behulpzaam teneinde op basis van eerbiediging van de verplichtingen vervat in het Verdrag een minnelijke schikking van de aangelegenheid te bereiken.

2. De behandeling van een kennisgeving uit hoofde van dit Protocol eindigt indien overeenstemming wordt bereikt over een minnelijke schikking.

Artikel 8 - Onderzoek van kennisgevingen

1. Het Comité onderzoekt de kennisgevingen die het uit hoofde van artikel 2 van dit Protocol ontvangt en maakt daarbij gebruik van alle stukken die het heeft ontvangen, op voorwaarde dat deze stukken worden toegezonden aan de betrokken partijen.

2. Het Comité vergadert achter gesloten deuren wanneer het kennisgevingen uit hoofde van dit Protocol onderzoekt.

3. Bij het onderzoeken van een kennisgeving uit hoofde van dit Protocol kan het Comité relevante documenten afkomstig van andere organen van de Verenigde Naties, gespecialiseerde organisaties, fondsen, programma's en mechanismen alsmede die van andere internationale organisaties, met inbegrip van regionale mensenrechtensystemen, in aanmerking nemen, evenals het commentaar of de opmerkingen van de desbetreffende staat die partij is.

4. Bij het onderzoeken van kennisgevingen uit hoofde van dit Protocol, beoordeelt het Comité de door de staat die partij is in overeenstemming met deel II van het Verdrag genomen maatregelen op hun redelijkheid. Daarbij neemt het Comité in aanmerking dat de staat die partij is een reeks mogelijke beleidsmaatregelen kan nemen teneinde de in het Verdrag vervatte rechten ten uitvoer te leggen.

Artikel 9 - Vervolg op de zienswijzen van het Comité

1. Na onderzoek van een kennisgeving zendt het Comité zijn zienswijze inzake de kennisgeving, vergezeld van zijn eventuele aanbevelingen, toe aan de betrokken partijen.

2. De staat die partij is neemt de zienswijze van het Comité, tezamen met zijn eventuele aanbevelingen, grondig in overweging, en dient bij het Comité, binnen zes maanden, een

schriftelijke reactie in met inbegrip van inlichtingen inzake eventuele maatregelen die zijn genomen in het licht van de zienswijze en aanbevelingen van het Comité.

3. Het Comité kan de staat die partij is uitnodigen verdere inlichtingen te verstrekken inzake eventuele maatregelen die de staat die partij is, heeft genomen naar aanleiding van zijn zienswijze of eventuele aanbevelingen, zulks tevens, indien het Comité dit gepast acht, in de volgende verslagen van de staat die partij is uit hoofde van de artikelen 16 en 17 van het Verdrag.

Artikel 10 - Kennisgevingen tussen staten

1. Een staat die partij is bij dit Protocol kan, uit hoofde van dit artikel, te allen tijde verklaren dat hij de bevoegdheid van het Comité erkent kennisgevingen te ontvangen en te bestuderen waarin een staat die partij is stelt dat een andere staat die partij is niet voldoet aan zijn verplichtingen uit hoofde van het Verdrag. Kennisgevingen als bedoeld in dit artikel kunnen alleen worden ontvangen en bestudeerd indien zij zijn ingezonden door een staat die partij is en die een verklaring heeft afgelegd waarin hij ten aanzien van zichzelf deze bevoegdheid van het Comité erkent. Het Comité neemt geen kennisgevingen in ontvangst die betrekking hebben op een staat die partij is en die een dergelijke verklaring niet heeft afgelegd. Kennisgevingen die krachtens het bepaalde in dit artikel worden behandeld ontvangen, worden overeenkomstig de volgende procedure behandeld:
    a. Indien een staat die partij is bij dit Protocol, van oordeel is dat een andere staat die partij is, zijn verplichtingen uit hoofde van het Verdrag niet nakomt, kan deze door middel van een schriftelijke kennisgeving de aangelegenheid onder de aandacht brengen van de laatstbedoelde staat. De eerstbedoelde staat die partij is kan tevens het Comité in kennis stellen. Binnen drie maanden na ontvangst van de kennisgeving stuurt de ontvangende staat de staat die de kennisgeving had gezonden een toelichting of een andere schriftelijke verklaring ter verduidelijking van de aangelegenheid, en waarin, voor zover mogelijk en relevant, wordt verwezen naar procedures en rechtsmiddelen die in het land zelf reeds zijn toegepast, nog hangende zijn of die zouden kunnen worden aangewend;
    b. Indien de aangelegenheid niet binnen zes maanden na ontvangst door de ontvangende staat van de eerste kennisgeving tot tevredenheid van beide staten die partij zijn, wordt geregeld, hebben beide staten het recht de aangelegenheid voor te leggen aan het Comité, door middel van een kennisgeving aan het Comité en aan de andere staat;
    c. Het Comité behandelt aan hem voorgelegde aangelegenheden uitsluitend nadat het zich ervan heeft overtuigd dat alle beschikbare nationale rechtsmiddelen zijn ingeroepen en uitgeput. Deze regel is niet van toepassing indien de toepassing van de rechtsmiddelen onredelijk wordt gerekt;
    d. Met inachtneming van het bepaalde in onderdeel c van dit lid, is het Comité de betrokken staten die partij zijn behulpzaam bij het bereiken van een minnelijke oplossing van de aangelegenheid onder eerbiediging van de verplichtingen vervat in het Verdrag;
    e. Het Comité vergadert achter gesloten deuren wanneer het kennisgevingen uit hoofde van dit artikel onderzoekt;
    f. Indien in overeenstemming met onderdeel b van dit lid een aangelegenheid aan het Comité wordt voorgelegd, kan het de betrokken staten die partij zijn, bedoeld in onderdeel b, verzoeken relevante inlichtingen te verschaffen;
    g. De betrokken staten die partij zijn, bedoeld in onderdeel b van dit lid, zijn bevoegd zich te laten vertegenwoordigen tijdens de behandeling van de aangelegenheid door het Comité en mondeling en/of schriftelijk hun zienswijzen bekend te maken;
    h. Het Comité dient na ontvangst van een kennisgeving bedoeld in onderdeel b van dit lid zo spoedig mogelijk een verslag in en wel als volgt:

i. Indien er een oplossing in de zin van onderdeel d van dit lid wordt bereikt, beperkt het Comité zijn verslag tot een korte uiteenzetting van de feiten en van de bereikte oplossing;
ii. Indien er geen oplossing in de zin van onderdeel d wordt bereikt, vermeldt het Comité in zijn verslag de relevante feiten omtrent de kwestie tussen de betrokken staten die partij zijn. De schriftelijke zienswijzen en het verslag van de mondeling ingediende zienswijzen van de staten die partij zijn, worden bij het verslag gevoegd. Het Comité kan uitsluitend de staten die partij zijn zienswijzen doen toekomen die het relevant acht voor de kwestie tussen hen.

In alle gevallen wordt het verslag naar de betrokken staten die partij zijn gezonden.

2. De staten die partij zijn, leggen een verklaring uit hoofde van het eerste lid van dit artikel neder bij de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, die afschriften daarvan doet toekomen aan de andere staten die partij zijn. Een verklaring kan te allen tijde door middel van een kennisgeving aan de secretaris-generaal worden ingetrokken. Intrekking van een dergelijke verklaring laat de behandeling van een aangelegenheid waarop een uit hoofde van dit artikel reeds verzonden kennisgeving van toepassing is onverlet; na ontvangst door de secretaris-generaal van een kennisgeving tot intrekking van een verklaring worden geen kennisgevingen uit hoofde van dit artikel van staten die partij zijn meer aanvaard, tenzij de desbetreffende staat die partij is een nieuwe verklaring heeft afgelegd.

Artikel 11 - Onderzoeksprocedure

1. Een staat die partij is bij dit Protocol kan te allen tijde verklaren de in dit artikel voorziene bevoegdheid van het Comité te erkennen.

2. Indien het Comité betrouwbare inlichtingen ontvangt die wijzen op ernstige of systematische schendingen door een staat die partij is van een van de economische, sociale en culturele rechten omschreven in het Verdrag, nodigt het Comité die staat die partij is uit mee te werken aan het onderzoek van de inlichtingen en daartoe opmerkingen in te dienen aangaande de betrokken inlichtingen.

3. Rekening houdend met eventuele opmerkingen die zijn ingediend door de betrokken staat die partij is, alsmede met andere betrouwbare inlichtingen waarover het beschikt, kan het Comité een of meer van zijn leden aanwijzen om een onderzoek uit te voeren en spoedig verslag uit te brengen aan het Comité. Indien gerechtvaardigd en met de instemming van de staat die partij is, kan het onderzoek een bezoek aan zijn grondgebied omvatten.

4. Een dergelijk onderzoek wordt op basis van vertrouwelijkheid uitgevoerd en de staat die partij is, wordt in alle fasen van de procedure verzocht om medewerking.

5. Na bestudering van de uitkomsten van een dergelijk onderzoek, zendt het Comité deze uitkomsten toe aan de betrokken staat die partij is, vergezeld van eventuele commentaren en aanbevelingen.

6. De betrokken staat die partij is, dient binnen zes maanden na ontvangst van de door het Comité toegezonden uitkomsten, commentaren en aanbevelingen, zijn opmerkingen in bij het Comité.

7. Zodra de procedure met betrekking tot een onderzoek dat is verricht in overeenstemming met het tweede lid van dit artikel is voltooid, kan het Comité, na overleg met de betrokken

staat die partij is, besluiten een kort verslag van de uitkomsten van de procedure op te nemen in zijn jaarverslag dat voorzien is in artikel 15 van dit Protocol.

8. Een staat die partij is en een verklaring heeft afgelegd in overeenstemming met het eerste lid van dit artikel, kan dit voorbehoud te allen tijde intrekken door de secretaris-generaal hiervan in kennis te stellen.

Artikel 12 - Vervolg op de onderzoeksprocedure

1. Het Comité kan de betrokken staat die partij is uitnodigen in zijn verslag uit hoofde van de artikelen 16 en 17 van het Verdrag nadere gegevens op te nemen van eventueel genomen maatregelen naar aanleiding van een onderzoek uitgevoerd uit hoofde van artikel 11 van dit Protocol.

2. Het Comité kan, indien nodig, na afloop van het tijdvak van zes maanden bedoeld in artikel 11, zesde lid, de betrokken staat die partij is uitnodigen hem in kennis te stellen van de maatregelen genomen naar aanleiding van een dergelijk onderzoek.

Artikel 13 - Beschermende maatregelen

Een staat die partij is neemt alle benodigde maatregelen om te verzekeren dat personen die onder zijn rechtsmacht vallen niet worden blootgesteld aan slechte behandeling of intimidatie in welke vorm dan ook als gevolg van het doen van kennisgevingen aan het Comité uit hoofde van dit Protocol.

Artikel 14 - Internationale bijstand en samenwerking

1. Indien het zulks passend acht en met instemming van de betrokken staat die partij is doet het Comité de gespecialiseerde organisaties, fondsen, programma's en andere bevoegde organen van de Verenigde Naties zijn zienswijzen of aanbevelingen toekomen ter zake van kennisgevingen en onderzoeken waaruit blijkt dat er behoefte is aan technische advisering of bijstand, vergezeld van de eventuele opmerkingen en suggesties van de staat die partij is naar aanleiding van deze zienswijzen of aanbevelingen.

2. Het Comité kan met instemming van de betrokken staat die partij is aangelegenheden die voortvloeien uit, uit hoofde van dit Protocol, behandelde kennisgevingen onder de aandacht brengen van organisaties die op hun competentiegebied kunnen adviseren bij de beslissing over de wenselijkheid van internationale maatregelen die mogelijk kunnen bijdragen aan de ondersteuning van staten die partij zijn teneinde de tenuitvoerlegging van de in het Verdrag erkende rechten te bevorderen.

3. In overeenstemming met de desbetreffende procedures van de Algemene Vergadering wordt een trustfonds ingesteld dat in overeenstemming met de financiële voorschriften en regelgeving van de Verenigde Naties wordt beheerd teneinde staten die partij zijn deskundige en technische bijstand te verlenen, en met instemming van de betrokken staat die partij is, ter bevordering van de tenuitvoerlegging van de in het Verdrag vervatte rechten, hetgeen bijdraagt aan het opbouwen van nationale capaciteiten op het gebied van economische, sociale en culturele rechten in het kader van dit Protocol.

4. De bepalingen van dit artikel laten de verplichtingen uit hoofde van dit Verdrag van alle staten die partij zijn onverlet.

Artikel 15 - Jaarverslag

Het Comité neemt in zijn jaarverslag een overzicht op van zijn werkzaamheden uit hoofde van dit Protocol.

Artikel 16 - Bekendmaking en informatie

Elke staat die partij is verbindt zich op ruime schaal bekendheid en publiciteit te geven aan het Verdrag en dit Protocol en de toegang tot informatie inzake de zienswijzen en aanbevelingen van het Comité te vergemakkelijken, in het bijzonder over aangelegenheden betreffende de staat die partij is, zulks in voor personen met een handicap toegankelijke formats.

Artikel 17 - Ondertekening, bekrachtiging en toetreding

1. Dit Protocol staat open voor ondertekening door elke staat die het Verdrag heeft ondertekend, bekrachtigd of ertoe is toegetreden.

2. Dit Protocol dient te worden bekrachtigd door elke staat die het Verdrag heeft bekrachtigd of ertoe is toegetreden. Akten van bekrachtiging worden neergelegd bij de secretaris-generaal van de Verenigde Naties.

3. Dit Protocol staat open voor toetreding door elke staat die het Verdrag heeft bekrachtigd of ertoe is toegetreden.

4. Toetreding geschiedt door neerlegging van een akte van toetreding bij de secretaris-generaal van de Verenigde Naties.

Artikel 18 - Inwerkingtreding

1. Dit Protocol treedt in werking drie maanden na de datum van neerlegging van de tiende akte van bekrachtiging of toetreding bij de secretaris-generaal van de Verenigde Naties.

2. Ten aanzien van elke staat die dit Protocol bekrachtigt of ertoe toetreedt na de neerlegging van de tiende akte van bekrachtiging of toetreding, treedt dit Protocol in werking drie maanden na de datum van neerlegging door die staat van zijn akte van bekrachtiging of toetreding.

Artikel 19 - Wijzigingen

1. Elke staat die partij is kan een wijziging van dit Protocol voorstellen en indienen bij de secretaris-generaal van de Verenigde Naties. De secretaris-generaal deelt voorgestelde wijzigingen mede aan de staten die partij zijn met het verzoek hem te berichten of zij een bijeenkomst van de staten die partij zijn verlangen teneinde de voorstellen te bestuderen en daarover te beslissen. Indien, binnen vier maanden na de datum van deze mededeling, ten minste een derde van de staten die partij zijn een dergelijke bijeenkomst verlangt, roept de secretaris-generaal de vergadering onder auspiciën van de Verenigde Naties bijeen. Elke wijziging die wordt aangenomen door een meerderheid van twee derde van de aanwezige staten die partij zijn en hun stem uitbrengen, wordt door de secretaris-generaal ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering en vervolgens ter aanvaarding aan alle staten die partij zijn.

2. Een overeenkomstig het eerste lid van dit artikel aangenomen en goedgekeurde wijziging treedt in werking dertig dagen nadat het aantal neergelegde akten van aanvaarding twee derde bedraagt van het aantal staten die partij waren op de datum waarop de wijziging

aangenomen werd. De wijziging treedt vervolgens voor elke staat die partij is in werking dertig dagen na de datum waarop deze zijn akte van aanvaarding heeft neergelegd. Een wijziging is uitsluitend bindend voor de staten die partij zijn die haar hebben aanvaard.

Artikel 20 - Opzegging

1. Elke staat die partij is kan dit Protocol te allen tijde opzeggen door middel van een schriftelijke kennisgeving gericht aan de secretaris-generaal van de Verenigde Naties. De opzegging wordt van kracht zes maanden na de datum van ontvangst van de kennisgeving door de secretaris-generaal.

2. De opzegging laat onverlet de voortzetting van de toepassing van de bepalingen van dit Protocol op kennisgevingen gedaan uit hoofde van de artikelen 2 en 10 of een onderzoek uit hoofde van artikel 11 dat is aangevangen vóór de datum waarop de opzegging van kracht wordt.

Artikel 21 - Kennisgeving door de secretaris-generaal

De secretaris-generaal van de Verenigde Naties stelt alle staten bedoeld in artikel 26, eerste lid, van het Verdrag in kennis van het volgende:
a. ondertekeningen, bekrachtigingen en toetredingen uit hoofde van dit Protocol;
b. de datum van inwerkingtreding van dit Protocol en van eventuele wijzigingen uit hoofde van artikel 19;
c. opzeggingen uit hoofde van artikel 20.

Artikel 22 - Officiële talen

1. Dit Protocol, waarvan de Arabische, de Chinese, de Engelse, de Franse, de Russische en de Spaanse tekst gelijkelijk authentiek zijn, wordt neergelegd in het archief van de Verenigde Naties.

2. De secretaris-generaal van de Verenigde Naties doet voor eensluidend gewaarmerkte afschriften van dit Protocol toekomen aan alle staten bedoeld in artikel 26 van het Verdrag.

****

OPTIONAL PROTOCOL TO THE INTERNATIONAL COVENANT ON ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS

UNITED NATIONS
2008

OPTIONAL PROTOCOL TO THE INTERNATIONAL COVENANT ON ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS

Preamble

The States Parties to the present Protocol,

Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Noting that the Universal Declaration of Human Rights proclaims that all human beings are born free and equal in dignity and rights and that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status,

Recalling that the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenants on Human Rights recognize that the ideal of free human beings enjoying freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy civil, cultural, economic, political and social rights,

Reaffirming the universality, indivisibility, interdependence and interrelatedness of all human rights and fundamental freedoms,

Recalling that each State Party to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (hereinafter referred to as the Covenant) undertakes to take steps, individually and through international assistance and cooperation, especially economic and technical, to the maximum of its available resources, with a view to achieving progressively the full realization of the rights recognized in the Covenant by all appropriate means, including particularly the adoption of legislative measures,

Considering that, in order further to achieve the purposes of the Covenant and the implementation of its provisions, it would be appropriate to enable the Committee on Economic, Social and Cultural Rights (hereinafter referred to as the Committee) to carry out the functions provided for in the present Protocol,

Have agreed as follows:

Article 1
Competence of the Committee to receive and consider communications

1. A State Party to the Covenant that becomes a Party to the present Protocol recognizes the competence of the Committee to receive and consider communications as provided for by the provisions of the present Protocol.

2. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party to the Covenant which is not a Party to the present Protocol.

Article 2
Communications

Communications may be submitted by or on behalf of individuals or groups of individuals, under the jurisdiction of a State Party, claiming to be victims of a violation of any of the economic, social and cultural rights set forth in the Covenant by that State Party. Where a communication is submitted on behalf of individuals or groups of individuals, this shall be with their consent unless the author can justify acting on their behalf without such consent.

Article 3
Admissibility

1. The Committee shall not consider a communication unless it has ascertained that all available domestic remedies have been exhausted. This shall not be the rule where the application of such remedies is unreasonably prolonged.

2. The Committee shall declare a communication inadmissible when:

(a) It is not submitted within one year after the exhaustion of domestic remedies, except in cases where the author can demonstrate that it had not been possible to submit the communication within that time limit;

(b) The facts that are the subject of the communication occurred prior to the entry into force of the present Protocol for the State Party concerned unless those facts continued after that date;

(c) The same matter has already been examined by the Committee or has been or is being examined under another procedure of international investigation or settlement;

(d) It is incompatible with the provisions of the Covenant;

(e) It is manifestly ill-founded, not sufficiently substantiated or exclusively based on reports disseminated by mass media;

(f) It is an abuse of the right to submit a communication; or when

(g) It is anonymous or not in writing.

Article 4
Communications not revealing a clear disadvantage

The Committee may, if necessary, decline to consider a communication where it does not reveal that the author has suffered a clear disadvantage, unless the Committee considers that the communication raises a serious issue of general importance.

Article 5
Interim measures

1. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee may transmit to the State Party concerned for its urgent consideration a request that the State Party take such interim measures as may be necessary in exceptional circumstances to avoid possible irreparable damage to the victim or victims of the alleged violations.

2. Where the Committee exercises its discretion under paragraph 1 of the present article, this does not imply a determination on admissibility or on the merits of the communication.

Article 6
Transmission of the communication

1. Unless the Committee considers a communication inadmissible without reference to the State Party concerned, the Committee shall bring any communication submitted to it under the present Protocol confidentially to the attention of the State Party concerned.

2. Within six months, the receiving State Party shall submit to the Committee written explanations or statements clarifying the matter and the remedy, if any, that may have been provided by that State Party.

Article 7
Friendly settlement

1. The Committee shall make available its good offices to the parties concerned with a view to reaching a friendly settlement of the matter on the basis of the respect for the obligations set forth in the Covenant.

2. An agreement on a friendly settlement closes consideration of the communication under the present Protocol.

Article 8
Examination of communications

1. The Committee shall examine communications received under article 2 of the present Protocol in the light of all documentation submitted to it, provided that this documentation is transmitted to the parties concerned.

2. The Committee shall hold closed meetings when examining communications under the present Protocol.

3. When examining a communication under the present Protocol, the Committee may consult, as appropriate, relevant documentation emanating from other United Nations bodies, specialized agencies, funds, programmes and mechanisms, and other international organizations, including from regional human rights systems, and any observations or comments by the State Party concerned.

4. When examining communications under the present Protocol, the Committee shall consider the reasonableness of the steps taken by the State Party in accordance with part II of the Covenant. In doing so, the Committee shall bear in mind that the State Party may adopt a range of possible policy measures for the implementation of the rights set forth in the Covenant.

Article 9
Follow-up to the views of the Committee

1. After examining a communication, the Committee shall transmit its views on the communication, together with its recommendations, if any, to the parties concerned.

2. The State Party shall give due consideration to the views of the Committee, together with its recommendations, if any, and shall submit to the Committee, within six months, a written response, including information on

any action taken in the light of the views and recommendations of the Committee.

3. The Committee may invite the State Party to submit further information about any measures the State Party has taken in response to its views or recommendations, if any, including as deemed appropriate by the Committee, in the State Party's subsequent reports under articles 16 and 17 of the Covenant.

Article 10
Inter-State communications

1. A State Party to the present Protocol may at any time declare under the present article that it recognizes the competence of the Committee to receive and consider communications to the effect that a State Party claims that another State Party is not fulfilling its obligations under the Covenant. Communications under the present article may be received and considered only if submitted by a State Party that has made a declaration recognizing in regard to itself the competence of the Committee. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party which has not made such a declaration. Communications received under the present article shall be dealt with in accordance with the following procedure:

(a) If a State Party to the present Protocol considers that another State Party is not fulfilling its obligations under the Covenant, it may, by written communication, bring the matter to the attention of that State Party. The State Party may also inform the Committee of the matter. Within three months after the receipt of the communication the receiving State shall afford the State that sent the communication an explanation, or any other statement in writing clarifying the matter, which should include, to the extent possible and pertinent, reference to domestic procedures and remedies taken, pending or available in the matter;

(b) If the matter is not settled to the satisfaction of both States Parties concerned within six months after the receipt by the receiving State of the initial communication, either State shall have the right to refer the matter to the Committee, by notice given to the Committee and to the other State;

(c) The Committee shall deal with a matter referred to it only after it has ascertained that all available domestic remedies have been invoked and exhausted in the matter. This shall not be the rule where the application of the remedies is unreasonably prolonged;

(d) Subject to the provisions of subparagraph (c) of the present paragraph the Committee shall make available its good offices to the States Parties concerned with a view to a friendly solution of the matter on the basis of the respect for the obligations set forth in the Covenant;

(e) The Committee shall hold closed meetings when examining communications under the present article;

(f) In any matter referred to it in accordance with subparagraph (b) of the present paragraph, the Committee may call upon the States Parties concerned, referred to in subparagraph (b), to supply any relevant information;

(g) The States Parties concerned, referred to in subparagraph (b) of the present paragraph, shall have the right to be represented when the matter is being considered by the Committee and to make submissions orally and/or in writing;

(h) The Committee shall, with all due expediency after the date of receipt of notice under subparagraph (b) of the present paragraph, submit a report, as follows:

(i) If a solution within the terms of subparagraph (d) of the present paragraph is reached, the Committee shall confine its report to a brief statement of the facts and of the solution reached;

(ii) If a solution within the terms of subparagraph (d) is not reached, the Committee shall, in its report, set forth the relevant facts concerning the issue between the States Parties concerned. The written submissions and record of the oral submissions made by the States Parties concerned shall be attached to the report. The Committee may also communicate only to the States Parties concerned any views that it may consider relevant to the issue between them.

In every matter, the report shall be communicated to the States Parties concerned.

2. A declaration under paragraph 1 of the present article shall be deposited by the States Parties with the Secretary-General of the United Nations, who shall transmit copies thereof to the other States Parties. A declaration may be withdrawn at any time by notification to the Secretary-General. Such a withdrawal shall not prejudice the consideration of any matter that is the subject of a communication already transmitted under the present article; no further communication by any State Party shall be received under the present article after the notification of withdrawal of the declaration has been received

by the Secretary-General, unless the State Party concerned has made a new declaration.

Article 11
Inquiry procedure

1. A State Party to the present Protocol may at any time declare that it recognizes the competence of the Committee provided for under the present article.

2. If the Committee receives reliable information indicating grave or systematic violations by a State Party of any of the economic, social and cultural rights set forth in the Covenant, the Committee shall invite that State Party to cooperate in the examination of the information and to this end to submit observations with regard to the information concerned.

3. Taking into account any observations that may have been submitted by the State Party concerned as well as any other reliable information available to it, the Committee may designate one or more of its members to conduct an inquiry and to report urgently to the Committee. Where warranted and with the consent of the State Party, the inquiry may include a visit to its territory.

4. Such an inquiry shall be conducted confidentially and the cooperation of the State Party shall be sought at all stages of the proceedings.

5. After examining the findings of such an inquiry, the Committee shall transmit these findings to the State Party concerned together with any comments and recommendations.

6. The State Party concerned shall, within six months of receiving the findings, comments and recommendations transmitted by the Committee, submit its observations to the Committee.

7. After such proceedings have been completed with regard to an inquiry made in accordance with paragraph 2 of the present article, the Committee may, after consultations with the State Party concerned, decide to include a summary account of the results of the proceedings in its annual report provided for in article 15 of the present Protocol.

8. Any State Party having made a declaration in accordance with paragraph 1 of the present article may, at any time, withdraw this declaration by notification to the Secretary-General.

Article 12
Follow-up to the inquiry procedure

1. The Committee may invite the State Party concerned to include in its report under articles 16 and 17 of the Covenant details of any measures taken in response to an inquiry conducted under article 11 of the present Protocol.

2. The Committee may, if necessary, after the end of the period of six months referred to in article 11, paragraph 6, invite the State Party concerned to inform it of the measures taken in response to such an inquiry.

Article 13
Protection measures

A State Party shall take all appropriate measures to ensure that individuals under its jurisdiction are not subjected to any form of ill-treatment or intimidation as a consequence of communicating with the Committee pursuant to the present Protocol.

Article 14
International assistance and cooperation

1. The Committee shall transmit, as it may consider appropriate, and with the consent of the State Party concerned, to United Nations specialized agencies, funds and programmes and other competent bodies, its views or recommendations concerning communications and inquiries that indicate a need for technical advice or assistance, along with the State Party's observations and suggestions, if any, on these views or recommendations.

2. The Committee may also bring to the attention of such bodies, with the consent of the State Party concerned, any matter arising out of communications considered under the present Protocol which may assist them in deciding, each within its field of competence, on the advisability of international measures likely to contribute to assisting States Parties in achieving progress in implementation of the rights recognized in the Covenant.

3. A trust fund shall be established in accordance with the relevant procedures of the General Assembly, to be administered in accordance with the financial regulations and rules of the United Nations, with a view to providing expert and technical assistance to States Parties, with the consent of the State Party concerned, for the enhanced implementation of the rights contained in the Covenant, thus contributing to building national capacities in the area of economic, social and cultural rights in the context of the present Protocol.

4. The provisions of the present article are without prejudice to the obligations of each State Party to fulfil its obligations under the Covenant.

Article 15
Annual report

The Committee shall include in its annual report a summary of its activities under the present Protocol.

Article 16
Dissemination and information

Each State Party undertakes to make widely known and to disseminate the Covenant and the present Protocol and to facilitate access to information about the views and recommendations of the Committee, in particular, on matters involving that State Party, and to do so in accessible formats for persons with disabilities.

Article 17
Signature, ratification and accession

1. The present Protocol is open for signature by any State that has signed, ratified or acceded to the Covenant.

2. The present Protocol is subject to ratification by any State that has ratified or acceded to the Covenant. Instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

3. The present Protocol shall be open to accession by any State that has ratified or acceded to the Covenant.

4. Accession shall be effected by the deposit of an instrument of accession with the Secretary-General of the United Nations.

Article 18
Entry into force

1. The present Protocol shall enter into force three months after the date of the deposit with the Secretary-General of the United Nations of the tenth instrument of ratification or accession.

2. For each State ratifying or acceding to the present Protocol, after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession, the Protocol shall

enter into force three months after the date of the deposit of its instrument of ratification or accession.

Article 19
Amendments

1. Any State Party may propose an amendment to the present Protocol and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a meeting of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a meeting, the Secretary-General shall convene the meeting under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secretary-General to the General Assembly for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of the present article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

Article 20
Denunciation

1. Any State Party may denounce the present Protocol at any time by written notification addressed to the Secretary-General of the United Nations. Denunciation shall take effect six months after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

2. Denunciation shall be without prejudice to the continued application of the provisions of the present Protocol to any communication submitted under articles 2 and 10 or to any procedure initiated under article 11 before the effective date of denunciation.

Article 21
Notification by the Secretary-General

The Secretary-General of the United Nations shall notify all States referred to in article 26, paragraph 1, of the Covenant of the following particulars:

(a) Signatures, ratifications and accessions under the present Protocol;

(b) The date of entry into force of the present Protocol and of any amendment under article 19;

(c) Any denunciation under article 20.

Article 22
Official languages

1. The present Protocol, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the United Nations.

2. The Secretary-General of the United Nations shall transmit certified copies of the present Protocol to all States referred to in article 26 of the Covenant.